

WERNER ASPENSTRÖM

Werner Aspenström föddes 1918 på gården Skräddarbacken i Torrbo öster om Smedjebacken. Redan några månader senare dog fadern – kraftkarlen, han som aldrig varit sjuk – ”som en fluga” i spanska sjukan, och moderns övergivenhet var stor, lämnad ensam som hon var med tre barn, två pojkar och en flicka. Barndomens Torrbo har Aspenström beskrivit i prosaboken *Bäcken* – vardagens händelser lika väl som det mer spektakulära; ladugården som brann, pråmutflykten på Barken, den orgelspelande grisen, besökaren som vill ”köpa” sonen. Och i skogskanten, ner mot sjöarna, rinner den virvlande bäcken, fysiskt förbunden med Atlanten, med Amerika. Och även om Aspenström snart lämnade Torrbo återvänder han ofta till miljön i sina dikter.

Aspenström gick i folkskolan i grannbyn Stimmerbo, och därefter bidrog han till familjens försörjning på olika sätt, med skogsarbete och med en kortare tids arbete på Fagersta bruk bland annat. Under de tre åren 1936–1938 studerade han så vid Sigtuna folkhögskola; han läste in realen och tjänstgjorde ibland på klipparkivet. Från Sigtuna kom Aspenström till Stockholm, och till att börja med levde han mycket spartanskt – och studerade. Han blev student 1941 och filosofie kandidat 1945, men då hade redan mycket hänt. Han hade genom sommararbete hamnat på Kymmendö, en viktig plats för fortsättningen, och där även träffat sin blivande hustru, målارinnan Signe Lund – och han hade debuterat 1943 med diktsamlingen *Förberedelse*. Han satt också snart med i redaktionen för tidskriften *40-tal*. Ända fram till Aspenströms död bodde familjen i, eller i närheten av, Stockholm, först i Enskede, sedan på Söder, på Dalarö, på Östermalm och på Söder igen; Bastugatan, Lignagatan, Hornsgatan.

Till det yttre hände kanske inte så mycket, men under 1940-talet stod Aspenström i de litterära händelsernas centrum och räknades till de främsta 40-talisterna, vid sidan av Erik Lindegren, Karl Vennberg och Stig Dagerman, som han för övrigt umgicks nära med. Några utlandsresor företogs, den första till Tyskland sommaren 1939 – men till det hägrande Berlin kom aldrig Aspenström – och efter kriget till Italien. Ofta blev han uppmärksammas med priser och utnämningar, och 1981 valdes han in i Svenska akademien. I samband med turbulensen kring Salman Rushdie 1989 lämnade han sin stol och för övrigt alla de andra förbund han tillhört.

Aspenström är som mest fyrtiotalistiskt modernistisk i samlingen *Skriket och tystnaden* 1946, men det stora genombrottet kom 1949 med *Snölegend*, och då var han redan på väg åt annat håll. Lugnet och enkelheten tar mer plats, och bildspråket blir allt konkretare. Under femtiotalet är han den av 40-talisterna som tydligast prövar nya möjligheter och som självkritiskt gör upp med sina gamla positioner. De stora frågorna tar över från den tidsbundna aggressiviteten, och naturen träder in. Så i exempelvis *Dikter under träden* 1956, där det folkliga får stort utrymme. De politiska hoten mattas av och ersätts med mer allmänna sådana, och dessutom är inte existensen längre bara hotfull och ångestladdad. Mot slutet av sextiotalet hamnade emellertid Aspenström, precis som många äldre radikala, i skottlinjen för, och påverkades av, den unga vänsterns militanta kritik av kapitalismen, och i *Inre* 1969 och *Under tiden* 1972 ingår en hel del politiska betraktelser.

I de senare diktsamlingarna dominerar dock lågmäldheten och den konkreta verklighetsförankringen. Här finns de direkta tilltalen nästan i lärodiktens form, här finns närheten till varelsena i världen, drömlivet som magisk insiktsväg, betraktelser över livets och tidens gång, rena lovsånger inför existensen och här finnas andaktsfull mystik. I den sista diktsamlingen, den postumt publicerade *Israpport*, har döden och oändligheten av naturliga skäl fått stort utrymme.

Aspenström gav ut fjorton diktsamlingar under sitt liv men också en hel del annat. Prosaböcker som *Bäcken* och *Sommar*, en barnbok, ett antal essäsamlingar och framför allt fem volymer *Teater*, med dramatik som kanske fått stå tillbaka lite grand eftersom genomslaget för Aspenströms lyrik varit så starkt.

BIBLIOGRAFISKT

DIKTER. *Förberedelse* 1943 – *Skriket och tystnaden* 1946 – *Snölegend* 1949 – *Litania* 1952 – *Hundarna* 1954 – *Dikter under träden* 1956 – *Om dagen om natten* 1961 – *Trappan* 1964 – *Inre* 1969 – *Under tiden* 1972 – *Ordbok* 1976 – *Tidigt en morgon sent på jorden* 1980 – *Sorl* 1983 – *Det röda molnet* 1986 – *Varelser* 1988 – *Enskilt och allmänt* 1991 – *Ty* 1993 – *Israpport* 1997

Samlingar: *Dikter 1946–1954* 1955 – *Jordvagga–Himmelstak* 1973 – *Dikter* 1978 (1986, 1994, 1997) – *Samlade dikter 1946–1997* 2000

BERÄTTELSE. *Oändligt är vårt äventyr* 1945 – *Förebud* 1953 – *Bäcken* 1958 (1965, 1973) – *Gula tassen* 1965 (barnbok) – *Sommar* 1968 (1977) – *Blåvalen* 1975 – *Fragmentarium* 1987

Samling: *Sidljus: ett prosaurval* 1989

ESSÄER. *Motsägelser* 1961 (1968) – *Skäl* 1970 – *Vissa sidor och ovissa*, utg Nina Burton 1979 – *Ögonvittnen* 1980 – *Bertil Malmberg* 1987 – *Reflexer*, utg Nina Burton 2000

DRAMATIK. *Teater I* 1959 – *Teater II* 1963 – *Teater III* 1966 – *Stackars Job* 1971 – *Teater IV* 1978 – *Teater V* 1985

ÖVERSÄTTNINGAR. Vladimir Majakovskij, *Ett moln i byxor* 1958 – *Sex ungerska poeter* 1968 – Sándor Weöres, *Tystnadens torn* 1973 – Joseph Brodsky, *Oas i öknen* 1977 – Joseph Brodsky, *Kommentar från en ormbunke* 1999

LITTERATUR. Om diktsamlingarna fram till och med *Under tiden* skriver Ingemar Algulin i *Den orfiska reträtten: studier i svensk 40-talslyrik och dess litterära bakgrund* 1977. Två doktorsavhandlingar handlar om Aspenströms tidiga författarskap, Håkan Attius *Estetik och moral: en studie i den unge Werner Aspenströms författarskap* 1982 och Nina Burton, *Mellan eld och skugga: studier i den lyriska motsägelsen hos Werner Aspenström* 1984. Peter Hallberg tar upp Aspenström i *Diktens bildspråk* 1982, och Hans Isaksson, *Werner Aspenström* 2003 är en helhetsstudie med fokus lagd på lyriken. I övrigt kan nämnas artiklar av Bengt Emil Johnson, Hans Isaksson, Per Wästberg och Leif Zern i *Kring Werner*, Werner Aspenström-sällskapets skriftserie nr 1, 2000. Vidare *Öva sitt eget*, Werner Aspenström-sällskapets skriftserie nr 2, 2004. Bibliografiskt kan hänvisas till litteraturförteckningen i Nina Burton, *Mellan eld och skugga* 1984, till Mats Hedberg, *Werner Aspenström: bidrag till en bibliografi* (Bibliotekshögskolan, specialarbete) 1978 och så småningom till den här sidans bibliografi i pdf-format.

© Tommy Danielsson